

บทบาทของครูในพระพุทธศาสนาเถรวาท กับศาสนาพราหมณ์-ฮินดู

The Role of Teacher in Theravada Buddhism and Hinduism

พระครูโกวิทสุตาภรณ์ (สมดี โกวิท)

Phrakru Kowitsutaporn (Somdee Kowito)

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Graduate School, Mahachulalongkornrajavidyalaya University

Wang-noi, PhraNakorn Si Ayutthaya 13170, Thailand.

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อเปรียบเทียบบทบาทของครูในพระพุทธศาสนาเถรวาทกับศาสนาพราหมณ์-ฮินดู ซึ่งเป็นการศึกษาเชิงคุณภาพ เน้นการวิจัยเชิงเอกสาร เก็บข้อมูลจากการสืบค้นวิเคราะห์จากคัมภีร์ และวิเคราะห์ด้วยวิธีพรรณนาและการวิเคราะห์เนื้อหา ผลการศึกษาพบว่า ครูในทัศนะของพระพุทธศาสนาเถรวาท ต้องประกอบด้วยคุณสมบัติภายใน คือ คุณลักษณะตามหลักของกัลยาณมิตร 7 ประการ ได้แก่ 1) เป็นที่รักเป็นที่พอใจ 2) เป็นที่เคารพ 3) เป็นที่ยกย่อง 4) เป็นนักพูด 5) เป็นผู้อดทนต่อถ้อยคำ 6) เป็นผู้พูดถ้อยคำลึกซึ้งได้ 7) ไม่ชักนำในอธรรม และต้องประกอบด้วยลักษณะของครูที่ดี 5 ประการ ได้แก่ (1) ฝึกฝนแนะนำให้เป็นคนดี (2) สอนให้เข้าใจแจ่มแจ้ง (3) สอนศิลปวิทยาให้อย่างไม่ปิดบัง (4) ยกย่องให้ปรากฏในเพื่อนฝูง (5) ทำการป้องกันในทิศทั้งปวง ส่วนครูในศาสนาพราหมณ์-ฮินดู คือผู้เป็นเช่นแสงสว่างที่กำจัดความมืดบอดจากอวิชชา อันเป็นเหตุขัดขวางต่อการเข้าถึงพรหมัน ฉะนั้นครูจะต้องรับหน้าที่ถ่ายทอดวิชาความรู้ ให้แก่ศิษย์อย่างถูกต้อง ยุติธรรม เลี้ยงดูลูกศิษย์อย่างที่พ่อแม่เลี้ยงดูบุตร สร้างและแก้ไขความประพฤติ นิสัย อุปนิสัยของลูกศิษย์

พระพุทธศาสนาเถรวาทและศาสนาพราหมณ์ฮินดูมีทัศนะที่สอดคล้องกันว่า ครูนั้นมีหน้าที่สั่งสอนศิษย์ให้มีความรู้ทั้งทางโลกและทางธรรม มีความเป็นกัลยาณมิตรกับศิษย์ ส่วนหน้าที่ต่างกันคือการแนะนำวิธีการเข้าถึงเป้าหมายสูงสุดของการสอน คือพระพุทธศาสนาเน้นการสอนเพื่อเป้าหมายคือการเข้าถึงพระนิพพาน ส่วนศาสนาพราหมณ์-ฮินดู เน้นการสอนเพื่อการเข้าถึงพรหมัน

คำสำคัญ : บทบาท; ครู; พระพุทธศาสนาเถรวาท; ศาสนาพราหมณ์-ฮินดู

Abstract

This paper has an attempt to comparatively study the role of teacher between Theravada Buddhism and Hinduism. The study is of qualitative approach emphasized in documentary research. The data had been mainly collected from the texts of Both Buddhism and Hinduism; the collected data was made with descriptive method and content-analysis.

The results of this paper are as follows:

In the point of view of Theravada Buddhism, teacher has to have inner-qualities, viz., the qualities as of seven kinds of friendship. They are: 1) being lovable-one (Piyo), 2) being respectable-one (Garu), 3) being adorable-one (Bhāvaniyo), 4) being counsel or (Vattā), 5) being patient listener (Vacanakkhamo), 6) being able to deliver the deep discourses (GambhirañcaKathamKattā) and 7) not leading pupils in the useless ways (No CatthāneNiyojaye). Besides, teacher according to Theravada Buddhism has to have five qualities of being good teacher. They are: 1) train and advise pupils to be good person, 2) teach them clearly, 3) impart all knowledge to them with no biases, and 5) to give protection from the dangers coming from all directions to them. But, teacher, according to Hinduism, is like that of light causing the dark disappeared, that is to say, destroying delusion (avidyā) that prevents one to reach into the state of being united with Bhāmhan. So, teacher has to performs his duty in imparting correct knowledge to pupils with no biases, taking care them like that of parent bring up their siblings; and also teacher should build good trait and good behavior to his pupils, and also improve their unwanted trait and behavior.

The similar point of view of both religion is that the teacher has the duty to teach and give both mundane and supra-mundane knowledge to pupils, be friend with them, but the different point of view is on the means to reach the final goal of teaching—Theravada Buddhism has the teachings emphasized in leading pupils to attain nibbāna, whereas, Hinduism gives emphasis in leading pupils to attain the state of being united with Bhāmhan.

Keywords: Role; Teacher; Theravada Buddhism; Hinduism

บทนำ

ครู มีฐานะเป็นปูชนียบุคคล ซึ่งศิษย์ทั้งหลายและคนทั่วไปให้ความเคารพยกย่องครู เพราะเป็นผู้ที่มีความสามารถในการถ่ายทอดความรู้ให้แก่เยาวชนซึ่งเป็นสมาชิกในสังคม ช่วยพัฒนาคนให้มีความรู้ ความสามารถ และคุณธรรมที่พึงประสงค์ของสังคมนั้นๆ ด้วยว่า คนที่ได้รับการพัฒนาแล้ว ย่อมจะนำความรู้ไปพัฒนาสังคมให้เกิดการพัฒนาที่มีความเจริญรุ่งเรือง เมื่อศิษยานุศิษย์ สัทธิวิหาริก อันเตวาสิกได้ระลึกนึกถึงอุปการคุณของครูอุปัชฌาย์อาจารย์ผู้ช่วยอนุเคราะห์ ช่วยแนะนำสั่งสอนให้เจริญด้วยวิชาความรู้และคุณความดีแล้ว ควรที่ศิษยานุศิษย์ สัทธิวิหาริก อันเตวาสิก จะต้องตอบแทนอุปการคุณท่าน โดยการประพาดิตนเป็นคนว่าง่ายสอนง่าย แสดงความเคารพนับถือ ไม่ลบหลู่ดูหมิ่น หรือยกตนเทียมนาน ยึดเอาความกตัญญูเป็นอารมณ์ว่า ผู้รู้คุณย่อมยินดีในผู้มีพระคุณ ดังแมลงผึ้งรู้ว่าบัวมีคุณ (Somdej Phramahaviravong (Pim Dhammadharo), 1985) ครุณั้นมีหน้าที่สั่งสอนให้วิชาความรู้ต่อศิษย์ ควรใช้วาจาที่เป็นสัมมาในการสั่งสอนศิษย์ด้วยความเมตตา และปรารถนาดี นุ่มนวลชวนฟัง พร้อมทั้งให้ความรู้อันก่อให้เกิดประโยชน์แก่ศิษย์ (Phrapalad Somchai Payogo (Dhamnoen), 2013) ด้านความสัมพันธ์กับอาจารย์ ศิษย์พึงแสดงความเคารพนับถือ ตามหลักปฏิบัติในเรื่องทศ 6 มีการลุกขึ้นต้อนรับเป็นต้น เมื่อผู้เรียนได้ปฏิบัติตามหลักธรรมดังกล่าวข้างต้น ย่อมทำให้ผู้เรียนได้รับประโยชน์จากการศึกษาอย่างเต็มที่ และเข้าใจคุณค่าของการศึกษาอย่างแท้จริง เพราะธรรมชาติของสิ่งต่างๆ มีหลายชั้นหลายมิติที่สอดคล้องกับธรรมชาติ จึงต้องขยายขอบเขตแห่งการแสวงหาความรู้เรื่อยไปไม่รู้จบ นั่นคือการศึกษาตามแบบแผนในโรงเรียนและมหาวิทยาลัย เพียงเตรียมตัวผู้เรียนให้พร้อมที่จะขยายความรู้ด้วยตนเอง

บทบาทของครูในทางพระพุทธศาสนา หากกำหนดแยกแยะออกแล้ว มีบทบาทอยู่ 2 ประเภท คือ 1) บทบาททางโลก เป็นบทบาทในการสั่งสอนอบรมพัฒนาศิษย์ให้เป็นตนดี เพื่อใช้ชีวิตให้เป็นสุขตามโลกียวิสัย ได้แก่ (1) แนะนำดี (2) ให้เรียนดี (3) สอนศิลปวิทยาให้สิ้นเชิง (4) ยกย่องให้ปรากฏในเพื่อนฝูง (5) ทำการป้องกันในทิศทั้งหลาย และอีกบทบาท คือ 2) บทบาททางธรรม เป็นบทบาทเพื่อสั่งสอนศิษย์ให้เข้าถึงเป้าหมายของชีวิต คือการเข้าถึงอริยภูมิโดยมีพระนิพพานเป็นที่สุด เช่น พระพุทธเจ้า ทรงทำหน้าที่ความเป็นครู คือการอบรมสั่งสอนศิษย์ให้มีความรู้เบื้องต้น ดังที่ทรงตรัสไว้ในเกสิสูตรว่า “เราฝึกผู้ที่ควรฝึกได้ด้วยวิธีแบบสุภาพบ้าง วิธีแบบรุนแรงบ้าง วิธีทั้งแบบสุภาพและแบบรุนแรงบ้าง” หรือโดยการสอนให้ผูกใจไว้กับสติปัญญา 4 เพื่อแก้ไขจิตปกติที่ยังผูกพันอยู่กับเรือน แก้ไขความสับสน ความกระวนกระวาย ความลำบากใจและความเร่าร้อนใจ เพื่อบรรลุอายุธรรมทำให้แจ้งซึ่งพระนิพพาน หรือ สอนโดยเปรียบเทียบสิ่งที่ป็นรูปธรรม นำไปสู่การเรียนรู้เรื่องนามธรรม อีกท่านหนึ่งคือพระสารีบุตร ที่ได้รับการยกย่องว่าเป็นครูเทียบเท่าพระพุทธเจ้า (Mahachulalongkornrajavidyalaya University, 1996) ดังพระพุทธพจน์ที่ว่า

ภิกษุทั้งหลาย สารีบุตรประกอบด้วยธรรม 5 ประการ ก็ฉนั้นเหมือนกัน จึงให้ธรรมจักรอันยอดเยี่ยมที่ตถาคตให้หมุนไปแล้ว ให้หมุนไปโดยธรรมเท่านั้น จักฉนั้นอันสมณะพราหมณ์ เทวดา มาร พรหม หรือใครๆ ในโลก ให้หมุนกลับไม่ได้ ธรรม 5 ประการ อะไรบ้าง คือ สารีบุตรในธรรมวินัยนี้ 1) เป็นผู้รู้ประโยชน์ 2) เป็นผู้รู้ธรรม 3) เป็นผู้รู้ประมาณ 4) เป็นผู้รู้กาล 5) เป็นผู้รู้บริษัท ภิกษุทั้งหลาย สารีบุตรประกอบด้วยธรรม 5 ประการนี้แล จึงให้ธรรมจักรอันยอดเยี่ยมที่ตถาคตให้หมุนไปแล้ว ให้หมุนไปโดยธรรมเท่านั้น จักฉนั้นอันสมณะพราหมณ์ เทวดา มาร พรหม หรือใครๆ ในโลก ให้หมุนกลับไม่ได้

ศาสนาพราหมณ์-ฮินดู ได้กล่าวถึงหลักธรรมสำคัญคือ อาจารย์ธรรม ว่าด้วยการปฏิบัติหน้าที่ของครูอาจารย์ต่อศิษย์ ครูอาจารย์จะต้องรับหน้าที่ถ่ายทอดวิชาความรู้ ให้แก่ศิษย์อย่างถูกต้อง ยุติธรรม เลี้ยงดูลูกศิษย์อย่างที่พ่อแม่เลี้ยงดูบุตร สร้างและแก้ไขความประพฤติ นิสัย อุปนิสัยของลูกศิษย์ ร่วมกับพ่อแม่ของลูกศิษย์ ลูกศิษย์จะต้องถืออาจารย์เป็นเสมือนพ่อแม่ผู้บังเกิดเกล้า ให้ความเคารพเชื่อถ้อยอย่างสูง พ่อแม่เป็นผู้ให้กำเนิดมาเป็นคน ส่วนอาจารย์เป็นผู้ให้กำเนิดวิชาความรู้ ศิษย์ทุกคนต้องทำงานรับใช้อาจารย์ชั่วคราว แม้จะเรียนจบหลักสูตรแล้วก็ตาม (Phramaha Som Sumano, 1994) เพื่อให้นักศึกษาเรียนจบหลักสูตรโดยสมบูรณ์ อาจารย์จึงได้วางระเบียบข้อบังคับและหน้าที่ให้ถือปฏิบัติ เช่น

จงงดเว้นจากการดื่มของมึนเมา, งดเว้นกินเนื้อสัตว์, งดเว้นการใช้ของหอม, งดเว้นการประดับตกแต่ง, งดเว้นอาหารรสอร่อย, งดเว้นการคลุกคลีกับผู้หญิง, งดเว้นสิ่งยั่วชวนชวนให้หลงใหล, และงดเว้นการเบียดเบียนสัตว์ทุกจำพวก

จงงดเว้นเครื่องใช้หรูหรา, ไม่สวมรองเท้า, ไม่กัณธ, ไม่ให้มติดนทา, ไม่มีความโกรธ, ไม่มีความละโมภ, งดเว้นการเต้นรำ, งดเว้นการร้องรำทำเพลง, งดเว้นการเล่นดนตรีทุกชนิด

งดเว้นการเล่นการพนัน, ไม่นินทาคนอื่น, ไม่ใส่ร้ายป้ายสีคนอื่น, ไม่พูดเท็จ, ไม่จับต้องกายหญิง, ไม่กล่าวโจมตีคนอื่น เป็นต้น (Phramaha Som Sumano, 1994)

ข้อยกเว้นที่ยกมานี้เป็นเพียงตัวอย่างเท่านั้น ยังมีอีกมาก แต่อย่างไรก็ดี จุดประสงค์ที่ให้ศิษย์ทำเช่นนั้น เพื่อให้เขาได้สำเร็จการศึกษาตามเป้าหมายที่ตั้งเอาไว้ เพราะข้อระเบียบดังกล่าวนี้ มีส่วนช่วยพัฒนาบุคลิกลักษณะของเขาให้ดีขึ้น และช่วยให้ทำหน้าที่เพื่อประโยชน์และความสุขทั้งแก่ตนและคนอื่นให้สำเร็จโดยง่าย อย่างน้อยที่สุดก็ทำให้เขาเป็นพลเมืองดีคนหนึ่ง

จากการศึกษาเอกสารเบื้องต้นเกี่ยวกับบทบาทของครูในพระพุทธศาสนาเถรวาทกับศาสนาพราหมณ์-ฮินดู รวมถึงปัญหาของครูกับศิษย์ในสังคมปัจจุบัน เป็นเหตุให้ผู้วิจัยซึ่งอยู่ในฐานะของครูที่สอนศิษย์ และในฐานะศิษย์ที่มีครู ต้องการศึกษถึงบทบาทของครูในทางพระพุทธศาสนาเถรวาทกับศาสนาพราหมณ์-ฮินดู ที่ปรากฏในคัมภีร์ทางศาสนาทั้งสองศาสนาว่ามียุทธวิธีที่เหมือนกันหรือต่างกันอย่างไร เพื่อนำมาประยุกต์ใช้กับสังคมปัจจุบัน

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาบทบาทของครูในพระพุทธศาสนาเถรวาทกับศาสนาพราหมณ์-ฮินดู
2. เพื่อเปรียบเทียบบทบาทของในพระพุทธศาสนาเถรวาทกับศาสนาพราหมณ์-ฮินดู

ผลการศึกษา

จากการศึกษาบทบาทของครูในทางพระพุทธศาสนาเถรวาทกับศาสนาพราหมณ์-ฮินดู พบว่า

1. บทบาทของครูในพระพุทธศาสนาเถรวาท

การศึกษาในพระพุทธศาสนามีได้มีความหมายที่จะให้การศึกษาอบรมและการปฏิบัติธรรมอยู่เพียงแต่ในวัด เห็นได้จากตั้งแต่เริ่มประดิษฐานพระพุทธศาสนาเมื่อคราวส่งสาวกออกประกาศ พระศาสนาว่า “ภิกษุทั้งหลาย พวกเธอจงจาริกไป เพื่อประโยชน์สุขแก่ชนจำนวนมาก เพื่ออนุเคราะห์ชาวโลกเพื่อประโยชน์เกื้อกูลและความสุขแก่ทวยเทพและมนุษย์” (Mahachulalongkornrajavidyalaya University, 1996) นั่นคือเปิดโอกาสให้พุทธบริษัท 4 ได้มีโอกาสศึกษา พระสงฆ์มีชีวิตผูกพันอยู่ในสังคมพระสงฆ์แล้ว ยังต้องมีส่วนเกี่ยวข้องกับสังคมชาวโลก ด้วยบทบาทปฏิบัติในการเลี้ยงชีพทางฝ่ายวินัย

คุณลักษณะของครูในทางพระพุทธศาสนาเถรวาทนั้น ต้องประกอบด้วยคุณสมบัติของครูผู้เป็นกัลยาณมิตร 7 ประการ คือ 1) เป็นที่รักเป็นที่พอใจ 2) เป็นที่เคารพ 3) เป็นที่ยกย่อง 4) เป็นนักพูด 5) เป็นผู้อดทนต่อถ้อยคำ 6) เป็นผู้พูดถ้อยคำลึกซึ้งได้ 7) ไม่ชักนำในอธรรม (Mahachulalongkornrajavidyalaya University, 1996)

หลักกัลยาณมิตร 7 ประการดังกล่าวมานั้น พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต) ได้อธิบายไว้ดังนี้

1) ปิโย มีบุคลิกภาพน่ารัก คือ มีลักษณะแห่งกัลยาณมิตร 8 ประการ ได้แก่ (1) มีศรัทธา คือ เชื่อการตรัสรู้ของพระตถาคต เชื่อกรรมและผลของกรรม (2) มีศีล คือ เป็นที่รัก เป็นที่เคารพ เป็นที่นับถือของสัตว์ทั้งหลาย (3) มีสุตะ คือ กล่าวถ้อยคำที่ลึกซึ้งที่สัมปยุตด้วยสัจจะและปฏิจางสมุปาบท (4) มีจาคะ คือ ปราธณาน้อย สันโดษ ชอบสงัด ไม่คลุกคลีด้วยหมู่ (5) มีความเพียร คือ ปราธกความเพียรในการปฏิบัติเพื่อเกื้อกูลแก่ตนและเกื้อกูลแก่ผู้อื่น (6) มีสติ คือ มีสติตั้งมั่น (7) มีสมาธิ คือ มีจิตตั้งมั่นไม่ฟุ้งซ่าน (8) มีปัญญา คือ รู้อย่างไม่วิปริต ใช้สติพิจารณาเหตุแห่งกุศลธรรมและอกุศลธรรม รู้สิ่งที่เกื้อกูลและสิ่งไม่เกื้อกูลแห่งสัตว์ทั้งหลายด้วยปัญญาตามความเป็นจริง มีจิตเป็นหนึ่งในอารมณ์นั้นด้วยสมาธิ เว้นสิ่งที่ไม่เกื้อกูล ประกอบสิ่งที่เกื้อกูลด้วยความเพียร

2) ครุ มีบุคลิกน่าเคารพเลื่อมใส คือเป็นบุคคลที่มีความหนักแน่น ยึดมั่นในหลักเกณฑ์ หรือหลักการความถูกต้องเป็นที่ตั้ง เป็นผู้ประพฤติตนเหมาะสมกับสถานภาพ ทำให้เกิดความรู้สึกรับรอง เป็นที่พึ่งทางใจ ทำให้รู้สึกปลอดภัย

3) กาวนิโย มีความคิดและบุคลิกภาพน่าชื่นชม คือเป็นผู้ที่มีความรู้จริง ทรงคุณค่าทางปัญญา เป็นผู้ที่มีมันฝึกฝนพัฒนาตนอยู่ตลอดเวลา จนเป็นที่ยกย่องควรเอาแบบอย่างทำให้ผู้ที่เข้าใจได้รับรู้สิ่งใหม่ๆ เกิดความซาบซึ้ง รำลึกถึงอยู่ในดวงใจ

4) วตตะ จ มีลักษณะท่าทางพูดจาสามารถทำให้คนเห็นคล้อยตามได้ คือ เป็นผู้รู้จักชี้แจง อ้าง เหตุผลให้คนเห็นตาม และรู้ว่าเมื่อไรควรจะพูดอะไร อย่างไร เป็นผู้คอยให้คำแนะนำ ว่ากล่าวตักเตือนสติ ในทางที่ถูกที่ควร จนผู้ฟังยอมรับเหตุผลนั้นได้

5) วจนกขโม มีบุคลิกภาพนิ่งเรียบ คือ เป็นผู้มีความอดทนต่อถ้อยคำวิพากษ์วิจารณ์ของคนอื่นได้ พร้อมทั้งปรับปรุงพฤติกรรมตนเอง ตลอดทั้งคำซักถาม ปรีกษา แม้จุกจิก ฟังได้ ไม่น่าเบื่อ ไม่มีอารมณ์ฉุนเฉียว ตรงกันข้าม กลับเป็นผู้ให้คำแนะนำแก้ไขข้อสงสัยนั้นด้วยดี

6) คมภิรมญจ กถิ กตตะ มีบุคลิกภาพสุขุมลุ่มลึกชวนให้เกิดความสนใจอยากศึกษา ถือเป็นผู้ที่สามารถอธิบายเรื่องที่ยากลึกซึ้ง ให้สามารถเข้าใจได้ง่ายแจ่มแจ้งเหนือความคาดเดา ทำให้ศิษย์หรือผู้ใกล้ชิดได้รับความรู้ซาบซึ้งไปด้วย

7) โน จฏฐาเน นิโยชเย ตั้งมั่นอยู่ในความดีงาม คือ เป็นผู้ตั้งมั่นอยู่ในการแนะนำสิ่งที่ดีงาม ไม่แนะนำในทางเหลวไหลหรือชักจูงไปในทางที่เสื่อมเสีย กลับเป็นผู้ทำเป็นแบบอย่างแก่ผู้พบเห็น ทำให้เกิดแรงจูงใจ อยากนำมาประพฤติปฏิบัติตามนั้น (Phra Brahmagunabhorn (P.A. Payutto), 2009)

คุณสมบัติของครูทั้ง 7 ข้างต้น สะท้อนให้เห็นภาพลักษณ์ของครูที่ดีโดยรวบยอด ได้ 2 ประการ คือ

1) ความสามารถในการสอน คือ ข้อที่ 4, 6 และ 7 เรียกว่า องค์ความรู้ 2) การเป็นแบบอย่างที่ดี คือ ข้อที่ 1, 2, 3 และ 5 เรียกว่า องค์ธรรม (Tangtongmadan S., 2008)

การมีกัลยาณมิตรในการศึกษา หมายถึง ครูอาจารย์ผู้ทำหน้าที่สั่งสอน ต้องเป็นกัลยาณมิตรที่เอื้อให้ผู้เรียนได้เข้าถึงการเรียนรู้ที่สามารถนำไปต่อยอดด้วยปัญญาของตนเอง (Wattanapradith K, 2016) จึงเห็นได้ว่า ครูที่เป็นกัลยาณมิตรนั้นต้องเป็นคนที่น่ารัก มีบุคลิกน่าเลื่อมใส น่าชื่นชม มีเหตุผล อดทนต่อคำวิพากษ์วิจารณ์ แนะนำไปในทางที่ดี ซึ่งสมมติเหล่านี้เป็นการสร้างบรรยากาศสิ่งแวดล้อมให้กับนักเรียนที่จะพัฒนาตนเองให้เกิดการเปลี่ยนแปลงเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ ถ้ากล่าวถึงครูที่ดีต้องเป็นครูที่พร้อมด้วยวิชาและจรรยา

พระราชมุนี (ประยุทธ์ ปยุตโต) ได้กล่าวถึงหน้าที่ของครูไว้ว่า ครูมีหน้าที่ 2 ประการ คือ 1) สืบปทยก หรือผู้ให้หรือถ่ายทอดศิลปวิทยา และ 2) กัลยาณมิตร คือ ผู้ทำหน้าที่เป็นเพื่อนที่ดีหรือเพื่อนแท้ ช่วยชี้แนะให้ศิษย์มีปัญญาและคุณธรรม (Phrarajavoramuni (Prayut Payutto), 1985) จากข้อความนี้ สามารถบอกหน้าที่ของครูได้ 2 อย่าง คือ 1) บทบาทหน้าที่ในการถ่ายทอดความรู้ ศิลปวิทยา (สืบปทยก) 2) บทบาทหน้าที่ในการชี้แนะให้ศิษย์มีปัญญาและคุณธรรม เพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ (กัลยาณมิตร)

1) บทบาทหน้าที่ในการถ่ายทอดความรู้ ศิลปวิทยา (ศิลปวิทยา) ข้อนี้เป็นที่เข้าใจกันโดยมาก อันเป็นปัจจัยภายนอกที่เรียกว่า ปรโตโฆสะ ครูควรจะเป็นผู้เชี่ยวชาญจึงต้องสั่งสอนวิชาการต่างๆ ให้นักเรียนนำไปใช้ประกอบอาชีพ ดำเนินชีวิต เพื่อพึ่งตนเองได้ และทำประโยชน์แก่สังคม ดังนั้น ในหน้าที่นี้ของครูจึงต้องอนุเคราะห์ ถ่ายทอดศิลปวิทยาให้นักเรียนดังนี้ 1) ฝึกฝนแนะนำให้เป็นคนดี 2) สอนให้เข้าใจแจ่มแจ้ง 3) สอนศิลปวิทยาให้อย่างไม่ปิดบัง (Mahachulalongkornrajavidyalaya University, 1996) มีข้ออธิบายได้ดังนี้

(1) ฝึกฝนแนะนำให้เป็นคนดี ได้แก่ ทั้งแนะนำทั้งนำแต่ในสิ่งที่ดีงามที่เป็นประโยชน์ที่เป็นเรื่องสร้างสรรค์ นอกจากแนะนำคือการพร่ำสอนแล้ว ตัวครูอาจารย์เองต้องต้องนำคือ ทำตัวเป็นแบบอย่างด้วยอย่าให้เป็นอย่างที่ว่า จงทำอย่างที่ดีสอน อย่าทำอย่างที่ดีสอน นอกจากวิชาการแล้ว ควรจะได้แนะนำในการที่จะดำรงชีวิตภายในภาคหน้าด้วย

(2) สอนให้เข้าใจแจ่มแจ้ง ได้แก่ สอนศิษย์ด้วยความตั้งใจ ไม่สอนแบบสุกเอาเผากินแบบถึงหัวไม่ถึงไปสอนมิได้เตรียมการสอน วิชาอะไรควรรู้ก็ต้องให้รู้ ที่ควรจะต้องให้จำ ควรจะให้เข้าใจทดลองลงมือปฏิบัติ ควรให้ศิษย์ได้เรียนรู้ ได้รู้ดี ทำการงานได้ดี หรืออย่างที่ว่า เรียนให้รู้ ดูให้จำ ทำให้ได้ และใช้ให้เป็น

(3) สอนศิลปวิทยาให้อย่างไม่ปิดบัง ได้แก่ ครูอาจารย์ผู้สอนวิชาใด ก็ต้องสอนให้ครบตามแผนการสอนของเนื้อหาวิชานั้นๆ ไม่ปิดบังหรือขยี้ไว้เพราะกลัวศิษย์จะรู้ทัน (หวงความรู้) หรือเพราะต้องการจะขายข้อลึกลับในโอกาสต่อไป หรือสอนแบบรวรดัด ไม่ชัดเจน ตัดลัดลำดับการสอน และไม่ทุ่มเท ขาดจิตวิญญาณของความเป็นครู

ในการถ่ายทอดนั้นต้องสอนให้นักเรียนรู้จักคิด รู้จักทำ รู้จักแก้ปัญหาเป็น ให้มีการคิดอย่างเสรี กระตุ้นให้นักเรียนมีการคิดอย่างอิสระเสรี การคิดแบบนี้ไม่ใช่ว่าคิดอย่างเลื่อนลอย คิดไม่มีเหตุผล คิดเรื่อยเปื่อย แต่หากเป็นการคิดด้วยเหตุผล กระตุ้นแนวคิดให้เป็นไปและสอดคล้องกับความเป็นจริงตามธรรมชาติ เป็นการคิดที่จิตมีอิสรภาพ โดยไม่ถูกควบคุมจากครู หรือ ความต้องการของครู เราต้องการกระตุ้นศิษย์รู้จักคิดเอง คิดอย่างมีเหตุผล คิดอย่างมีอิสระเสรีเป็นการคิดให้สอดคล้องกับความจริงที่มีอยู่ธรรมดาหรือความจริงของธรรมชาติ (Phrarajavoramuni (Prayut Payutto), 1985).

2) บทบาทหน้าที่ในการชี้แนะให้ศิษย์มีปัญญาและคุณธรรม เพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ (กัลยาณมิตร) ข้อนี้มีความสำคัญหรือเป็นตัวแท้ของการศึกษา หน้าที่นี้ท่านเรียกว่า เป็น “กัลยาณมิตร” ดังนั้น ครูผู้เป็นกัลยาณมิตร จึงต้องทำหน้าที่ชี้แนะแนวทางการดำเนินชีวิตที่ถูกต้องและชักนำให้นักเรียนฝึกฝนพัฒนาตนด้วยเพื่อให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ด้วยตนเอง โดยสร้างให้นักเรียนมีโยนิโสเมณสิการ เป็นปัจจัยสำหรับพัฒนาตัวเองขึ้นมาจากภายใน ถ้าทำได้อย่างนี้ ปรโตโฆสะ ก็เป็น ปรโตโฆสะที่ดี จึงจะได้ชื่อว่า เป็นกัลยาณมิตร เมื่อเป็นเช่นนี้ครูจึงมีหน้าที่ ที่จะต้องทำหน้าที่ทั้งสองให้ไปด้วยกัน (ครูและนักเรียน) ได้เรียนรู้ทั้งเนื้อหาข้อมูลและฝึกฝนความคิดให้รู้จักคิดพร้อมพัฒนาชีวิตพร้อมกันไปทุกด้านให้การเรียน เป็นกิจกรรมร่วมกันที่ทั้งผู้สอนและผู้เรียนทั้งสองฝ่ายร่วมมือประสานงานมีบทบาทแสดงต่อกัน ซึ่งในทางพระพุทธศาสนาเรียกว่าการอนุเคราะห์ศิษย์ 2 ประการ ดังนี้

(1) ยกย่องให้ปรากฏในเพื่อนฝูง ได้แก่ จัดให้มีการประกาศหรือมอบเกียรติบัตรเชิดชูความรู้ความสามารถ หรือคุณงามความดีของศิษย์ตนให้เป็นที่ยอมรับแก่เพื่อนฝูง หรือแก่สังคมเพื่อจะได้เป็นตัวอย่างที่ดี และเป็นการสร้างเสริมขวัญและกำลังใจแก่ศิษย์ ในการที่จะมีฉันทะและอุตสาหะที่จะทำดียิ่งๆ ขึ้นต่อไป ทั้งจะเป็นการกระตุ้นให้ศิษย์คนอื่นๆ ยากจะได้รับการยกย่องเช่นนั้นด้วย

(2) ทำการป้องกันในทิศทั้งปวง ได้แก่ ป้องกันศิษย์ของตนมิให้เสื่อมเสียทั้งป้องกันชื่อเสียง และความปลอดภัย โดยฝากฝังกับผู้หลักผู้ใหญ่ในที่ศิษย์อาศัยอยู่ หรือ ในถิ่นที่ศิษย์จะเดินทางไป หรือ ฝากฝังกับผู้บังคับบัญชา ในหน่วยงานที่ศิษย์ทำงาน ทั้งนี้ จะได้รับความไว้วางใจ การต้อนรับและความเอาใจใส่เป็นอย่างดี เพราะเป็นศิษย์มีครูอาจารย์นั่นเอง ทั้งนี้ก็เพื่อให้ครูอาจารย์สำนึกในหน้าที่เป็นครูอาจารย์ที่ดี มีสัมพันธภาพทางใจกับศิษย์ไว้มีเสื่อมคลาย ไม่ทอดทิ้งศิษย์ในห้องเรียนและนอกห้องเรียน เพื่อให้วิชาการศึกษาต่างๆ ได้รับการสืบทอดไม่ตายไปตามผู้รู้หรือผู้เป็นเจ้าของ และเพื่อให้สังคมได้มีผู้นำทางที่ดี (Mahachulalongkornrajavidyalaya University, 1996)

2. บทบาทของครูในศาสนาพราหมณ์-ฮินดู

ครู ในศาสนาพราหมณ์-ฮินดู หมายถึง แสงสว่างบ้าง หมายถึง ผู้ทำลายความมืดบ้าง เหตุมีความเชื่อว่าความมืดเป็นอวิद्याหรือมายา ซึ่งจะกำจัดได้ด้วยการรู้จักพรหมัน บุคคลที่เป็นครู หรือมีหน้าที่สอนให้ความรู้สรรพวิชา ก็คือ พราหมณ์ คำว่า ‘พราหมณ์’ หมายถึง ผู้ที่มีความรู้เกี่ยวกับพระพรหม พระเวท และอาตมัน ในคัมภีร์ธรรมศาสตร์ บอกไว้ว่า ผู้เป็นพราหมณ์ย่อมมีลักษณะ 11 ประการ ได้แก่ 1) สมะ ความสุภาพ ภายในจิตใจไม่มีความยุ่งยากหรือปั่นป่วนด้วยกาม โกรธ โลภหลง 2) ทมะ สภาพจิตใจที่ได้รับการระงับไว้แล้ว รู้จักข่มจิตใจของตนด้วยความสำนึกในเมตตา และมีสติอยู่เสมอ รู้จักอดกลั้น ไม่ปล่อยจิตใจให้หวั่นไหวไปตามอารมณ์ได้ง่ายๆ 3) ตปะ ความร้อน หรือการร้อน หมายถึง การฝึกฝนในการหาความรู้ ความจริง และพยายามทำให้สำเร็จ ไม่ว่าจะผจญกับความยากลำบากเพียงใด 4) เสาะจะ (สุจิ) ความบริสุทธิ์ หมายถึง การทำตนเองให้บริสุทธิ์ทั้งใจและกาย 5) สันโตষะ พอใจ หรือมีความสุขในทางสันติ 6) กษมา ความอดกลั้น อดโทษ พยายามอดทนโดยถือความเมตตากรุณาเป็นที่ตั้ง 7) สรลตา ความซื่อตรง ทั้งการพูดและการกระทำ 8) ญาณะ (ชญาณ) ความชอบทางการศึกษาหาความรู้ 9) ทยา ความมีเมตตากรุณาต่อชีวิตทั้งหลาย 10) อาสติกตา การมีความเชื่อถือ ไว้วางใจ เชื่อฟัง และมอบความจงรักภักดีไว้ต่อพระพรหม 11) สัตยะ ความจริง หมายถึง ความเห็นอันสุจริต บริสุทธิ์ใจ ซื่อสัตย์ต่อกัน (Pantharangi S., 2011)

ครูจึงไม่ใช่เพียงผู้ให้ความรู้ธรรมดาเท่านั้น แต่มีมิติทางจิตใจ กล่าวคือเป็นผู้ชักนำศิษย์ให้รู้จักทางแห่งเทพเจ้าหรือความรู้เกี่ยวกับพรหมันด้วย เมื่อกล่าวถึงบทบาทและหน้าที่ของครูในศาสนาพราหมณ์ – พราหมณ์-ฮินดูนั้น ก่อนที่ครูจะสอนวิชาการต่างๆ ครูต้องพิจารณาตามอุปนิสัยของผู้ที่เข้ามาขอเป็นศิษย์ คือต้องมองไปถึงหน้าที่ตามหลักของวรรณะ 4 โดยเหตุที่คนในแต่ละวรรณะล้วนมีหน้าที่ที่จะต้องทำตามวรรณะของตน ดังนั้น ครูพราหมณ์ที่มีหน้าที่สอนวิชาการต่างๆ ต้องสอนในกรอบของวรรณะนั้นๆ ฉะนั้น จะเห็นได้ว่า ครูพราหมณ์นั้นจะต้องมีความรอบรู้วิชาในทุกแขนง ในคัมภีร์พราหมณ์-ฮินดูได้จำแนกหน้าที่ต่างๆ ไปสำหรับคนที่อยู่ในวรรณะ 4 ได้แก่ พราหมณ์ กษัตริย์ แพศย์ และศูทร

ในคัมภีร์ภควัทคีตา ซึ่งเป็นคัมภีร์เขียนขึ้นภายหลังอุปนิษตประมาณ 100 ปี มีการจำแนกหน้าที่ของวรรณะทั้ง 4 ไว้เช่นเดียวกัน แต่มีการปรับปรุงแก้ไขให้เหมาะสมกับสภาพแวดล้อมทางสังคมมากขึ้น เช่น พระกฤษณะได้สอนท้าวอรชุน (Phramaha Som Sumano, 1994) ความว่า

ดูก่อนปรินตปะ (อรชุน) การแบ่งหน้าที่ของพวกพราหมณ์ กษัตริย์ แพศย์และศูทรนั้น ขึ้นอยู่ที่คุณธรรมอันมีอยู่ในสันดานของพวกนั่นเอง

การรู้จักควบคุมตัวเอง การบำเพ็ญตปะ ความบริสุทธิ์ ความอดทน การเทิดทูนความถูกต้อง ความฉลาด ความเชื่อถือในพระพรหม เป็นพราหมณ์กรรม หรือการเป็นลักษณะประจำตัวของพราหมณ์

อำนาจน่าเกรงขาม ความมีสง่า ความหนักแน่น ความฉลาดว่องไว ความกล้าหาญในสงคราม ใจคอกว้างขวาง มีลักษณะเป็นผู้นำ เป็นลักษณะประจำตัวของกษัตริย์

การทำเกษตรกรรม การเลี้ยงสัตว์ การค้าขาย เป็นลักษณะประจำตัวของแพศย์

การบริการรับใช้คนอื่น เป็นลักษณะประจำตัวของศูทร

การศึกษาของพราหมณ์นั้น เริ่มขึ้นเมื่ออายุ 8 ปี ซึ่งจัดเป็นวัยแห่งการศึกษาเล่าเรียน ในพรหมจรรยาธรรม อันเป็นอาศรมที่กำหนดไว้สำหรับเด็กชายที่เกิดในตระกูลพราหมณ์ กษัตริย์ และแพศย์ สำหรับเด็กที่เกิดในวรรณะพราหมณ์ 11-12 ปี สำหรับเด็กชายที่เกิดในวรรณะกษัตริย์ 12 ปี หรือหย่อนกว่านั้น สำหรับเด็กที่เกิดในวรรณะแพศย์ ส่วนเด็กที่เกิดในวรรณะศูทรไม่กำหนดอายุ เพราะเด็กในวรรณะศูทรนี้ต้องรับการศึกษาในภาคปฏิบัติมากกว่าวิชาหนังสือ เมื่อเด็กชายในวรรณะต่างๆ ที่มีอายุครบตามกำหนดที่กล่าวไว้แล้วนั้นก็จะนำเข้าสู่พิธีอุปนยสังสการได้แก่ พิธีการนำเด็กเข้าสู่สถานศึกษาและอยู่ในสำนักของครู โดยในพิธีนี้ครูจะทำหน้าที่ประกอบพิธีคล้องด้ายศักดิ์สิทธิ์ที่เรียกว่า สายธูรา หรือ ยัชโญปวีต เมื่อคล้องด้ายศักดิ์สิทธิ์เสร็จแล้วเด็กนั้นก็จะเป็นพรหมจารีโดยสมบูรณ์ เขาจะเริ่มเรียนรู้เกี่ยวกับกฎเกณฑ์ทางศีลธรรมจริยธรรมระเบียบวิธีการคิดการพูดและการบังคับใจตนเอง ต้องฝึกใช้ชีวิตอยู่อย่างเรียบง่ายสันโดษ จะต้องออกไปรับภิกษาทุกเช้าคล้ายกันกับพระสงฆ์ออกบิณฑบาตตอนเช้า และถ้าวันใดตื่นสายหลังพระอาทิตย์ขึ้นจะถูกทำโทษให้อดอาหาร ในมนูสมฤติ ซึ่งเป็นคำสอนเกี่ยวกับข้อปฏิบัติของบุคคล สอนนักเรียนในอาศรมนี้ว่า “ให้ยินดีในอาหารที่ได้รับและกินอาหารนั้นด้วยความไม่ติดรสในอาหาร แต่กินเพื่อให้เกิดพละมานมัยที่สมบูรณ์” (Pushpendra Kumar Sharmar, 1979 : 184)

ผู้ที่เข้าสู่พรหมจรรยาธรรมนี้ เรียกชื่อว่า พรหมจารี หลังจากพิธีประกาศตนเป็นพรหมจารีมอบตนเป็นศิษย์ของครูแล้วก็ต้องตั้งใจศึกษาเล่าเรียนประพฤติพรหมจรรย์โดยเคร่งครัด อยู่ในสำนักของอาจารย์ไปจนกว่าอายุจะครบ 25 ปีเต็ม จึงจะถือว่าเป็นผู้ประพฤติพรหมจรรย์เสร็จสิ้น (Punyanupap S., 1989) และในขณะที่ประพฤติพรหมจรรย์อยู่ในสำนักของครูนั้น จะต้องปฏิบัติตามดังต่อไปนี้ คือ

1. เชื้อฟังคำสั่งสอนของครูอาจารย์ทุกประการ โดยถือว่าตนเป็นทาสของครู
2. ออกไปรับภิกษาแล้วนำมาให้อาจารย์ก่อน ถ้าอาจารย์อนุญาตให้รับประทานจึงจะรับประทานได้ ถ้าไม่อนุญาตรับประทานไม่ได้
3. สงวนรักษาน้ำกามอันเป็นสาระสำคัญของร่างกายไว้ให้ดี (Organization of Hindu, 1982)

ครูหรือครูจะรับเด็กจาก 3 วรรณะแรก คือ พราหมณ์ กษัตริย์ และแพศย์ เท่านั้นเข้าศึกษาในคุรุกุล แต่ก็เชื่อว่าทุกคนจากทั้ง 3 วรรณะจะได้รับโอกาสจากครูทั้งหมด ผู้ที่ครูเห็นว่าเหมาะสมและยินดีจะสืบทอดความรู้เพื่อส่งผ่านไปยังคนรุ่นต่อไปเท่านั้น ครูจึงจะรับไว้เป็นศิษย์ ดังที่มนุสมฤตีกกล่าวว่า

ณ ที่การศึกษาและการปฏิบัติตามพระเวทไม่ได้รับการปฏิบัติอย่างเหมาะสม ในที่เช่นนั้นไม่ควรมีการสอนพระเวท เช่นเดียวกับไม่ควรหว่านพืชพันธุ์อันดีลงบนพื้นดินอันแห้งแล้ง แม้จะเป็นในยามทุกข์เหี้ย ครูควรตายไปพร้อมกับความรู้มากกว่าหว่านความรู้ที่นั่นไปบนพื้นดินอันแห้งแล้ง...เทพแห่งการศึกษาตรัสกะพราหมณ์ว่า “เราคือขุมทรัพย์ของท่าน ท่านจงรักษาไว้ให้ดี อย่าถ่ายทอดให้กับผู้ดูถูกดูหมิ่นเรา...แต่จงถ่ายทอดให้กับผู้ที่เต็มใจจะรักษาขุมทรัพย์อันนี้ไว้ กล่าวคือพราหมณ์ผู้บริสุทธิ์ สวรรค์อันมีอยู่จริงและมีใจให้เรา” (Sakkayāphinan V., 2011)

ฐานะทางการเงินและฐานะทางสังคมไม่ใช่ปัจจัยหลักที่ครูจะนำมาพิจารณาว่าควรรับนักเรียนคนใดเข้าศึกษาในคุรุกุล แต่เด็กศึกษาต้องทำให้ครูมั่นใจให้ได้ว่า ตนเองมีความปรารถนาอย่างแรงกล้า มีสติปัญญาดีพอที่จะศึกษากับครูและยินดีที่จะปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ที่ครูตั้งไว้ หากมีคุณสมบัติพร้อมครูจึงจะรับเป็นศิษย์ในคุรุกุลของตน เริ่มแต่การประกอบพิธีแรกรับศิษย์ที่เรียกว่า พิธีอุปนายสนสังการ เป็นพิธีสวมด้ายยัชโญปวีต เพื่อรับเข้าศึกษาในคุรุกุล คือ พิธีที่พ่อแม่นำลูกของตนไปมอบให้ครูที่มีความรู้และคุณธรรม เพื่อว่าครูจักสั่งสอนบุตรของตนให้รู้จักพรหมันได้ อุปนายสนสังการเดิมเป็นพิธีที่จัดขึ้นให้กับทั้งเด็กหญิงและเด็กชาย ต่อมาภายหลังเป็นพิธีสำหรับเด็กผู้ชายเท่านั้น โดยพราหมณ์นั้นมีความเชื่อว่า ควรทำพิธีอุปนายสนพราหมณ์เมื่ออายุ 8 ขวบ นับตั้งแต่ถือปฏิสนธิ์ก็ได้ ควรทำพิธีอุปนายสนแก่กษัตริย์เมื่ออายุ 11 ขวบ ควรทำพิธีอุปนายสนแก่แพศย์เมื่ออายุได้ 12 ขวบ เวลาที่เหมาะสมสำหรับทำอุปนายสนแก่พราหมณ์ยังไม่สิ้นสุดจนกว่าจะมีอายุครบ 16 ปี สำหรับกษัตริย์มีเวลาไปจนกว่าจะมีอายุครบ 21 ปี สำหรับแพศย์มีเวลาไปจนกว่าจะมีอายุครบ 24 ปี ถ้าพ้นกำหนดนั้น เขาจะต้องถูกเนรเทศออกจากสาวิตรี (คือจากพิธีอุปนายสน และดังนั้นก็ถือว่าถูกขับออกจากชาติชั้น และสังคมอารยัน คำว่า สาวิตรี เป็นชื่อโคลกในพระเวทที่ใช้ในพิธี อุปนายสน) หลังจากกำหนดนั้น ไม่ควรประกอบพิธีอุปนายสน ไม่ควรสอน ไม่ควรให้มีตำแหน่งหน้าที่ในการประกอบพิธีต่างๆ ประชาชนไม่ควรเข้าไปเกี่ยวข้องด้วยเลย (Tongprasert Ch., 1997)

และเมื่อเข้ามายุในสำนักเพื่อศึกษาวิชาความรู้แล้ว ศิษย์จะปฏิบัติตนเสมือนหนึ่งเป็นคนใช้ (ทาส) ของครู เช่น คอยตักน้ำ เติร์ยมดอกไม้ เก็บมูลโค ดิน และหญ้ากุสะ (สำหรับประกอบพิธีบูชาয়) และอะไรอื่นๆ อีกตามที่ครูจะมอบหมายให้ทำ และออกขออาหารจากชาวบ้าน สำหรับครูและตนเอง (Mookerji,

Radha Kumud, 1998 :185) ศิษย์จะให้ความเคารพต่อครู พ่อแม่ และผู้สูงอายุอย่างสูงสุด ดังมนุสมฤติกล่าวว่า “เมื่อให้ความเคารพต่อมารดา เชื่อว่าได้ครอบครองพื้นปฐพี เมื่อให้ความเคารพต่อบิดา ได้เชื่อว่าได้ครอบครองแผ่นฟ้า และเมื่อเชื่อฟังครู จะสามารถเข้าถึงพรหมันได้” (Sakkayāphinan V., 2011) ฉะนั้นฐานะของครูในศาสนาฮินดูจึงเป็นสิ่งที่นักศึกษาพึงปฏิบัติต่อเสมือนเป็นเทพเจ้าองค์หนึ่ง เพราะครูเท่านั้นที่จะช่วยให้ได้สิ่งที่ล้ำค่าอย่างยิ่งแก่ศิษย์ได้ สิ่งนั้นคือพรหมัน สำหรับนักศึกษาที่ฝ่าฝืนกฎของครูกุล จะมีวิธีการลงโทษที่คล้ายๆ กัน เช่น ฤชีโคตมะ กล่าวว่า “ในฐานะที่เป็นกฎ นักศึกษาจะไม่ถูกลงโทษทางกาย หากไม่มีทางเลือกอื่น ก็อาจเขียนตีด้วยเชือกหรือไม้เรียวเล็กๆ ก็พอ หากลงโทษด้วยวิธีอื่น (ที่รุนแรง) ถือว่าทำผิดกฎหมายบ้านเมือง” (Sakkayāphinan V., 2011) มนุสมฤติก็กล่าวไว้ในทำนองเดียวกันว่า “หากจำเป็นต้องเขียนตีแล้วให้ทำเฉพาะส่วนหลัง ไม่ให้ทำส่วนอื่นที่สำคัญ ครูที่ทำเกินไปถือว่าเป็นโจร” (Sakkayāphinan V., 2011)

จะเห็นได้ว่า ครูนั้น นอกจากเป็นผู้สั่งสอนศิลปวิทยาการแก่ศิษย์แล้ว สิ่งหนึ่งที่ครูควรทำคือแนะนำให้ศิษย์ประพฤติตนเป็นคนดี โดยการตักเตือนให้แก่ของตนเอง หากไม่ได้ผลจึงค่อยใช้มาตรการข่มขู่ให้กลัว ให้อดอาหาร ให้แช่น้ำเย็นและไม่ให้พบครู ส่วนจะเลือกใช้มาตรการใดก็สุดแล้วแต่จะเหมาะสมกับความผิดที่ทำลงไปจนกว่านักศึกษาจะสำนึกผิด

3. เปรียบเทียบบทบาทของครูในพระพุทธศาสนากับศาสนาพราหมณ์-ฮินดู

จากการศึกษาเปรียบเทียบคำสอนเรื่องครูในพระพุทธศาสนาเถรวาทกับศาสนาพราหมณ์-ฮินดูสรุปได้ว่า

ครูในพระพุทธศาสนา คือผู้ให้การอบรมสั่งสอนศิษย์ให้มีความรู้ ความสามารถในการทั้งหลายทั้งปวง ครูต้องประกอบด้วยคุณสมบัติภายใน คือ คุณลักษณะตามหลักของกัลยาณมิตร 7 ประการ ได้แก่ 1) เป็นที่รักเป็นที่พอใจ 2) เป็นที่เคารพ 3) เป็นที่ยกย่อง 4) เป็นนักพูด 5) เป็นผู้อดทนต่อถ้อยคำ 6) เป็นผู้พูดถ้อยคำลึกซึ้งได้ 7) ไม่ชักนำไปในอวิชชา และต้องประกอบด้วยลักษณะของผู้ถ่ายทอดความรู้ศิลปะที่ดี 5 ประการ ได้แก่ (1) ฝึกฝนแนะนำให้เป็นคนดี (2) สอนให้เข้าใจแจ่มแจ้ง (3) สอนศิลปวิทยาให้โดยไม่ปิดบัง (4) ยกย่องให้ปรากฏในเพื่อนฝูง (5) ทำการป้องกันในทิศทั้งปวง

ครูในศาสนาพราหมณ์-ฮินดู หมายถึงแสงสว่างบ้าง หมายถึง ผู้ทำลายความมืดบอด เหตุมีความเชื่อว่าความมืดเป็นอวิชชาหรือมายา ซึ่งจะกำจัดได้ด้วยการรู้จักพรหมัน ฉะนั้น ครูจึงไม่ใช่เพียงผู้ให้ความรู้ธรรมดาเท่านั้น แต่มีมิติทางจิตใจ กล่าวคือเป็นผู้ชักนำศิษย์ให้รู้จักทางแห่งเทพเจ้าหรือความรู้เกี่ยวกับพรหมันด้วย ครูต้องประกอบด้วยองค์คุณ 11 ประการ มีความสุภาพ ความรู้จักข่มใจตนเอง เป็นต้น จึงจะสามารถสั่งสอนศิลปวิทยาการต่างๆ แก่ศิษย์ทางทิสานุทิศ โดยไม่เลือกชั้นวรรณะ เช่น ด้านการศึกษา การปกครอง พาณิชยกรรม เกษตรกรรม และศิลปหัตถกรรมต่างๆ ซึ่งนั้นต้องประกอบด้วยหลักอาจารย์ธรรม คือ การปฏิบัติหน้าที่ของครูอาจารย์ต่อศิษย์ ครูอาจารย์จะต้องรับหน้าที่ถ่ายทอดวิชาความรู้ ให้แก่ศิษย์อย่างถูกต้อง ยุติธรรม เลี้ยงดูลูกศิษย์อย่างพ่อแม่เลี้ยงดูบุตร สร้างและแก้ไขความประพฤติ นิสัย

อุปนิสัยของลูกศิษย์ ร่วมกับพ่อแม่ของลูกศิษย์ ลูกศิษย์จะต้องถืออาจารย์เป็นเสมือนพ่อแม่ผู้บังเกิดเกล้า ให้ความเคารพเชื่อถือนอย่างสูง พ่อแม่เป็นผู้ให้กำเนิดมาเป็นคน ส่วนอาจารย์เป็นผู้ให้กำเนิดวิชาความรู้ ศิษย์ทุกคนต้องทำงานรับใช้อาจารย์จนกว่าจะพ้นเวลาแห่งการศึกษา และตอบแทนครูด้วยหลักของ ครูทักษิณา จากการศึกษาครูที่ดีในศาสนาพราหมณ์-ฮินดู จะเห็นได้ว่าเป้าหมายของการสอนคือการเข้าถึง พรหมัน โดยครูต้องรู้หลักการในการสอนที่ดี และมีเป้าหมายที่ชัดเจน

ส่วนในประเด็นเปรียบเทียบ พบว่า ทั้งพระพุทธศาสนาเถรวาทและศาสนาพราหมณ์-ฮินดู มองว่า ครูนั้นเป็นบุคคลที่สำคัญต่อศิษย์ เพราะเป็นผู้ที่คอยชี้ทางสว่างแห่งปัญญา อันเป็นทางเพื่อขจัดความโง่เขลา ทั้งทางโลกและทางธรรม โดยครูนั้นต้องมีความเป็นกัลยาณมิตรกับศิษย์ ย่อมสงเคราะห์ อนุเคราะห์ผู้อื่นด้วย วัตถุสิ่งของและศิลปวิทยา ส่วนที่แตกต่างกันอยู่ที่เป้าหมายของการสอนที่ครูในทางพระพุทธศาสนามุ่งสอน หลักความจริงแห่งชีวิตคือการเข้าถึงพระนิพพาน ส่วนเป้าหมายของครูในทางศาสนาพราหมณ์-ฮินดู ก็มุ่งสอนเพื่อเข้าถึงเป้าหมายแห่งชีวิตเช่นกัน แต่เป็นการเข้าถึงพรหมัน

สรุป

ครูคือผู้ให้การอบรมสั่งสอนศิษย์ให้มีความรู้ทั้งด้านศิลปวิทยาการต่างๆ ตามความรู้ความสามารถ ของศิษย์ที่จะชวนขยายได้ตามกำลังสติปัญญา นอกจากนั้นครูยังต้องบ่มเพาะลักษณะนิสัยของศิษย์ให้เป็น บุคคลที่ควรแก่การพัฒนา คือพัฒนาความประพฤติให้เป็นคนดี และครูนั้นต้องมีความเป็นกัลยาณมิตรกับ ศิษย์ รู้จักการสงเคราะห์ อนุเคราะห์ศิษย์ตามฐานะานุรูป ส่วนที่แตกต่างกันอยู่ที่เป้าหมายของการสอนที่ครูใน ทางพระพุทธศาสนามุ่งสอนหลักความจริงแห่งชีวิตและการเข้าถึงความจริงนั้น คือการเข้าถึงพระนิพพานอัน เป็นทางแห่งความหมดสิ้นจากกิเลสอาสวะ ส่วนเป้าหมายของครูในทางศาสนาพราหมณ์-ฮินดู ก็มุ่งสอนเพื่อ เข้าถึงเป้าหมายแห่งชีวิตเช่นกัน แต่เป็นการเข้าถึงพรหมัน

ข้อเสนอแนะ

1. ควรนำหลักจริยธรรมของครูในพระพุทธศาสนาเถรวาทและศาสนาพราหมณ์-ฮินดูไปประยุกต์ ใช้ในพัฒนาคุณภาพครูทั้งในเชิงเอกสารและการฝึกอบรม
2. การทำความเข้าใจเป้าหมายของหลักการสอนของครูที่เน้นการพัฒนาคุณค่าของครูในเชิง จริยธรรมมากกว่าในเชิงธุรกรรม
3. ควรมีการทำวิจัยเรื่อง “การศึกษาเปรียบเทียบการประยุกต์ใช้หลักจริยธรรมของครูกับการสอน ระหว่างพระพุทธศาสนาเถรวาทกับศาสนาพราหมณ์-ฮินดูในเชิงสำรวจพื้นที่”

References

- Mahachulalongkornrajavidyalaya University. (1996). *Tripitaka : Thai Version*. Bangkok : MCU Press.
- Mookerji, Radha Kumud. (1998). *Ancient Indian Education*. Delhi : Motilal Banarsidass.
- Narangsi S. (1994). *Indian Philosophy : History and Doctrine*. 2nd print. Bangkok : Chulalongkorn University. Press. [in Thai]
- Organization of Hindu. (1982). *Principles of Hinduism*. Bangkok : KanSasana Press. [in Thai]
- Pantharangsi S. (2011). *Comparative Religion*. Bangkok : Mahachulalongkorn-rajavidyalaya University Press. [in Thai]
- Phra Brahmagunabhorn (P.A. Payutto). (2009). *Dictionary of Buddhism*. 13th print. Bangkok : Phali Tham Press. [in Thai]
- Phramaha Som Sumano. (1994). *Comparison perceived value of human life in Hinduism and Buddhism*. Bangkok : Neeranara Press. [in Thai]
- Phrapalad Somchai Payogo (Dhamnoen). (2013). An application Right for administration of the leaders. *Peace Studies Review Journal*. 1, 154.
- Phrarajavoramuni (Prayut Payutto). (1985). *Education of Philosophy in Thailand*. 3th print. Bangkok : KanSasana Press. [in Thai]
- Punyanupap S. (1989). *History of Religions*. 5th print. Bangkok : Amara Print Press. [in Thai]
- Pushpendra Kumar Sharmar. (1979). *Hindu Religion and Ethics*. NewDelhi : K.D.Bhatia for Asian Publication Service.
- Sakkayāphinan V. (2011). Guru Gula Academy of Ancient India. *Humanities Journal*. 18, 5-59.
- Somdej Phramahaviravong (Pim Dhammadharo). (1985). *Best Festivity of Life*. Bangkok : Dhammasapha Press. [in Thai]
- Sukkasrem S. (1989). *The Doctrine of Hinduism*. Department of Religion and Philosophy : Teachers College, United College Bansomdejchaopraya period.. [in Thai]
- Tangtongmadan S. (2008). *Buddhist Ethics*. Bangkok : Mahachulalongkornrajavidyalaya University Press. [in Thai]

- Thokhan Kh. (2002). *Thailand Buddhist culture and society*. Bangkok : Odeon Store Press.
[in Thai]
- Tongpraset Ch. (1997). *Source of India Tradition I*. 2nd print. Bangkok : the Royal Institute Press. [in Thai]
- Wattanapradith, K. (2016). Peace Education : the path way to peace. *Peace Studies Review Journal*. 27, 50.